

SHARQ MUTAFAKKIRLARI MEROSIDA O'QUVCHILARNING
ILMIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHNING
DOLZARBLIGI

1. *Qodirova Diana Yonustovna*

2. *Andijon davlat pedagogika instituti 2- bosqich magistranti.*

3.

4. *Annotatsiya:* Mazkur ilmiy maqolada Sharq mutafakkirlari merosida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish masalasining dolzarbligi nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida tarixiy-pedagogik tahlil, qiyosiy yondashuv, kontent-tahlil va pedagogik umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, Sharq allomalari tomonidan ilgari surilgan aqliy faollik, tajriba va kuzatuvga tayanish, ilm va tarbiya uyg'unligi hamda ma'naviy yetuklik g'oyalari zamonaviy ta'limda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Maqolada ushbu merosni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

5. *Kalit so'zlar:* ilmiy dunyoqarash, Sharq mutafakkirlari, pedagogik meros, tanqidiy fikrlash, kompetensiyaviy yondashuv, ta'lim samaradorligi.

6. *Abstract:* This scientific article analyzes the relevance of the issue of forming a scientific worldview of students in the heritage of Eastern thinkers from a theoretical and practical perspective. During the research, the methods of historical-pedagogical analysis, comparative approach, content analysis and pedagogical generalization were used. The results showed that the ideas of intellectual activity, reliance on experience and observation, the harmony of science and education, and spiritual maturity put forward by Eastern scholars serve as an important methodological basis for the formation of a scientific worldview in modern education. The article develops practical recommendations for integrating this heritage into the educational process.

7. **Keywords:** *scientific worldview, Eastern thinkers, pedagogical heritage, critical thinking, competency-based approach, educational effectiveness.*

8. KIRISH

9. Globallashuv, raqamli transformatsiya va axborot oqimining keskin ortishi sharoitida o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biriga aylandi. Ilmiy dunyoqarash shaxsning borliqni ilmiy asosda anglash, dalillarga tayangan holda fikrlash va tanqidiy xulosa chiqarish qobiliyatini ifodalaydi.

10. Sharq pedagogik tafakkuri tarixida buyuk allomalar — Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy hamda Alisher Navoiy — ilm, bilish va tarbiya masalalarini uzviy birlikda talqin qilganlar. Ularning qarashlari hozirgi kompetensiyaviy va interfaol ta'lim paradigmasi bilan mazmunan uyg'un.

11. Biroq amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, mutafakkirlar merosidan ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda tizimli foydalanish yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan.

12. Tadqiqot maqsadi — Sharq mutafakkirlari merosida o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini shakllantirish masalasining dolzarbligini ilmiy asoslash va uni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish yo'llarini aniqlash.

13. Tadqiqot vazifalari:

14. -ilmiy dunyoqarash tushunchasining pedagogik mazmunini aniqlash;

15. -Sharq mutafakkirlarining tegishli g'oyalarini tizimli tahlil qilish;

16. -zamonaviy ta'lim bilan uyg'un jihatlarni asoslash;

17. -metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

18. METODLAR

19. Tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshirildi:

20. -Tarixiy-pedagogik tahlil — mutafakkirlar asarlaridagi ilmiy bilishga oid qarashlarni o'rganish;

21. -Qiyosiy tahlil — an'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni solishtirish;

22. -Kontent-tahlil — ilmiy dunyoqarash komponentlarini ajratib olish;

23. -Pedagogik umumlashtirish — amaliy xulosalar chiqarish.

24. Tadqiqotning nazariy manbalari sifatida Sharq mutafakkirlari asarlari hamda zamonaviy pedagogik tadqiqotlar o'rganildi.

25. NATIJALAR

26. Tahlillar natijasida Sharq mutafakkirlari merosida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishning quyidagi ustuvor yo'nalishlari aniqlandi.

27. 1. Aqliy faollik va mantiqiy tafakkurni rivojlantirish

28. Abu Nasr Forobiy bilish jarayonining asosini inson aqli tashkil etishini ta'kidlaydi. U mantiqiy fikrlashni barcha fanlarni egallashning kaliti deb hisoblaydi.

29. Aniqlangan ta'sir:

30. -tanqidiy fikrlash rivojlanadi;

31. -muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati ortadi;

32. -bilimlar ongli o'zlashtiriladi.

33. 2. Tajriba va kuzatuvga asoslangan bilish

34. Abu Rayhon Beruniy ilmiy bilishda empirik yondashuvni ustuvor deb bilgan. U nazariy xulosalarni amaliy kuzatuv bilan tasdiqlash zarurligini asoslagan.

35. Pedagogik ahamiyati:

36. -tadqiqot ko'nikmalari shakllanadi;

37. -ilmiy tafakkur rivojlanadi;

38. -STEM yondashuviga mos keladi.

39. 3. Tizimlilik va bosqichma-bosqichlik

40. Abu Ali ibn Sino ta'lim jarayonida izchillik va yoshga moslik tamoyillarini ilgari surgan.

41. Natija:

42. -bilim → ko'nikma → malaka zanjiri mustahkamlanadi;

43. -individuallashtirilgan ta'lim imkoniyati kengayadi;

44. -kompetensiyaviy yondashuv qo'llab-quvvatlanadi.

45. 4. Ilm va ma'naviyat uyg'unligi

46. Alisher Navoiy ilmni inson kamolotining asosiy omili sifatida talqin qiladi. U ilmiy dunyoqarashni ma'naviy yetuklik bilan bog'laydi.

47. Ta'siri:

48. -o'quvchilarda qadriyatlarga ongli munosabat shakllanadi;

49. -shaxsning kompleks rivoji ta'minlanadi;

50. -tarbiya va ta'lim integratsiyasi kuchayadi.

51. MUHOKAMA

52. Natijalar tahlili Sharq mutafakkirlari merosi ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda konseptual va metodologik jihatdan dolzarb ekanini ko'rsatdi.

Ayniqsa, quyidagi uyg'unliklar aniqlandi:

53. -Forobiy g'oyalari ↔ muammoli va tanqidiy fikrlash;

54. -Beruniy yondashuvi ↔ tadqiqotga asoslangan ta'lim;

55. -Ibn Sino tamoyillari ↔ kompetensiyaviy model;

56. -Navoiy qarashlari ↔ qadriyatlarga yo'naltirilgan ta'lim.

57. Shu bilan birga, amaliyotda quyidagi muammolar kuzatilmoqda:

58. -merosdan epizodik foydalanish;

59. -metodik ta'minot yetarli emasligi;

60. -o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi turlicha.

61. Demak, Sharq mutafakkirlari g'oyalarini zamonaviy didaktik tizimga integratsiya qilish dolzarb pedagogik vazifa hisoblanadi.

62. XULOSA

63. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

64. 1. Sharq mutafakkirlari merosi o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish uchun muhim nazariy manbadir.

65. 2. Aqliy faollik, empirik bilish, tizimlilik va ma'naviy integratsiya asosiy didaktik tayanchlar hisoblanadi.

66. 3. Ushbu g'oyalar zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan yuqori darajada uyg'unlashadi.

67. 4. Ta'lim jarayonida mutafakkirlar merosiga tayangan integrativ metodikalarni joriy etish zarur.

68. Amaliy tavsiyalar:

69. -dars mazmuniga tarixiy-pedagogik komponent kiritish;

70. -muammoli va tadqiqot metodlarini keng qo'llash;

71. -fanlararo integratsiyani kuchaytirish;

72. -pedagoglarning malakasini oshirish dasturlarini takomillashtirish.

73. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri.

2. Ibn Sino A.A. Donishnoma.

3. Beruniy A.R. Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar.

4. Navoiy A. Mahbub ul-qulub.

5. Zamonaviy pedagogika bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.